

SPIIS TREŚCI

CZĘŚĆ 1. STOSOWANA PSYCHOLOGIA WYCHOWAWCZA	18
Rozdział 1. Nauczyciel jako człowiek podejmujący decyzje	20
Uczeń jako osoba podejmująca decyzje	24
Nauczyciel jako osoba podejmująca decyzje	24
Określanie celów nauczania	25
Określanie metod nauczania	26
Ocena i refleksja	27
Decyzje, decyzje	28
Rola psychologii wychowawczej	28
Zastosowanie modelu nauczania-uczenia się do analizy lekcji	29
Klasa w szkole podstawowej	29
Klasa w szkole średniej	31
Uwagi końcowe na temat modelu	33
Złożoność życia klasy szkolnej	33
Zastosowania szkolne: Obserwacja w klasie	34
Problemy napotykane przez początkujących nauczycieli	34
Dodatek: Korzystanie ze źródeł informacji bibliograficznych i czytanie artykułów z czasopism	41
CZĘŚĆ 2. UCZENIE SIĘ I MOTYWACJA: ZASTOSOWANIA W KSZTAŁCENIU	48
Rozdział 2. Behawiorystyczne podejście do uczenia się	50
Warunkowanie klasyczne	53
Pawłow	53
Watson	54
Stosowana analiza zachowania	54
Wczesne poglądy – Thorndike	54
Skinner	56
Różnicowanie, kontrola bodźcowa i generalizacja	59
Bodźce wzmacniające	60
Rozkłady wzmocnień	62
Wygasanie	63
Formowanie – metoda kształtowania nowych zachowań	64
Teoria poznania społecznego	66
Rodzaje modelowania	67
Procesy w uczeniu się obserwacyjnym	67
Uczenie się społeczne w klasie	69
Poznawcza modyfikacja zachowania	70
Samokierowanie	70
Samowerbalizacja	71

6 Spis treści

Zastosowania behawiorystycznych prawidłowości uczenia się w kształceniu	72
Nauczanie programowane	72
Nauczanie wspomagane komputerowo	75
Kompetencje komputerowe	76
Badania nad nauczaniem wspomaganiem komputerowo	77
Uczenie się sprawnościowe	78
Forum dyskusyjne: Czy media wpływają na uczenie się?	79
Zastosowania szkolne: Opracowywanie i wprowadzenie w życie programu uczenia się sprawnościowego	82
Zindywidualizowany system kształcenia	84
Rozdział 3. Poznawcze koncepcje uczenia się	90
Nabywanie i stosowanie strategii uczenia się	93
System przetwarzania informacji	95
Rejestr sensoryczny	95
Pamięć operacyjna	96
Pamięć długotrwała	97
Kontrola wykonawcza – metapoznanie	99
Uczenie się: poznanie i metapoznanie	102
Wiedza prosta i złożona	105
Strategie poznawcze: wiedza deklaratywna	106
Powtarzanie	106
Elaboracja	108
Organizowanie	112
Zastosowania szkolne: Stosowanie strategii poznawczych na kursie psychologii wychowawczej	114
Procedury nauczania wspomagające elaborację i organizowanie	116
Zastosowania szkolne: Stosowanie psychologii poznawczej w uczeniu się i nauczaniu	120
Strategie poznawcze: wiedza proceduralna	121
Rozpoznawanie wzorców	122
Sekwencje czynności	123
Umiejętności myślenia	127
Forum dyskusyjne: Jak nauczać umiejętności myślenia?	128
Nauczanie myślenia	128
Zastosowania szkolne: Strategie uczenia się czytania ze zrozumieniem	129
Zastosowania szkolne: Strategie uczenia się pisanja	130
Zastosowania szkolne: Strategie uczenia się matematyki	131
Rozdział 4. Motywacja i uczenie się	138
Czynniki indywidualne wpływające na motywację	141
Komponent wartości: „Dlaczego wykonuję to zadanie?”	142
Komponent oczekiwań: „Czy jestem w stanie wykonać to zadanie?”	144
Komponent afektywny: „Jakie uczucia wzbudza we mnie to zadanie?”	150
Czynniki związane z organizacją nauczania, które wpływają na motywację	154
Zadania	155
Autorytet	156
Uznanie	158
Grupowanie	159
Ocenianie	164
Zastosowania szkolne: Przygotowanie uczniów do uczenia się kooperatywnego	164
Czas	166
Forum dyskusyjne: Czy grupowanie uczniów z uwagi na poziom zdolności stanowi skuteczny sposób radzenia sobie z różnicami indywidualnymi?	166
Zachowanie nauczyciela	168
Poczucie skuteczności własnych działań u nauczycieli	168
Zastosowania szkolne: Motywowanie uczniów do nauki poprzez rozwijanie nastawienia na sprawność	169
Oczekiwania nauczycieli jako samospełniające się proroctwa	172

Forum dyskusyjne: Czy uczniom szkoły średniej brak motywacji?	173
Odpowiednie oczekiwania nauczyciela	175
Rozdział 5. Podejście humanistyczne	182
Psychologia humanistyczna	185
Combs	186
Maslow	188
Rogers	189
Zastosowanie psychologii humanistycznej w kształceniu	192
Wychowanie moralne – kształtowanie charakteru	192
Zastosowania szkolne: Uświadamianie wartości	195
Forum dyskusyjne: Czy płęć różnicuje rozumowanie moralne?	199
Zastosowania szkolne: Prowadzenie dyskusji nad dylematami moralnymi	200
Forum dyskusyjne: Kształtowanie wartości: Jakich wartości? Czyich wartości?	203
Kształcenie otwarte	204
Krytyka edukacji humanistycznej	206
CZĘŚĆ 3. PRZYGOTOWANIE DO SKUTECZNEGO NAUCZANIA	212
Rozdział 6. Planowanie nauczania	214
Czego uczniowie powinni nauczyć się w szkole?	217
Na ile specyficzne powinny być cele kształcenia?	218
Wartość celów kształcenia	219
Czy nauczyciele mogą planować nauczanie bez stosowania celów kształcenia?	219
Zastosowania szkolne: Formułowanie celów kształcenia	220
Formułowanie celów kształcenia	223
Treści nauczania	223
Zastosowania szkolne: Przeprowadzanie analizy zadań	224
Planowanie nauczania	227
Zastosowania szkolne: Stosowanie Taksonomii Celów Kształcenia	228
Prace domowe	232
Zastosowania szkolne: Ustalanie zasad polityki dotyczącej prac domowych	233
Opracowywanie planu lekcji	234
Forum dyskusyjne: Czy zmniejszanie liczebności klas wpływa na osiągnięcia?	235
Nauczanie bezpośrednie	235
Zastosowania szkolne: Opracowywanie planu lekcji z wykorzystaniem nauczania bezpośredniego	237
Uczenie się przez odkrywanie	240
Uczenie się kooperatywne	240
Zastosowania szkolne: Opracowywanie planu lekcji z wykorzystaniem uczenia się przez odkrywanie	241
Zastosowania szkolne: Opracowywanie planu lekcji z wykorzystaniem uczenia się kooperatywnego	244
Rozdział 7. Kierowanie klasą i dyscyplina	250
Opracowywanie planu kierowania	254
Planowanie przed rozpoczęciem roku szkolnego	254
Działania na początku roku szkolnego	255
Utrzymywanie efektywnego systemu kierowania przez cały rok szkolny	257
Dyscyplina asertywna	259
Forum dyskusyjne: Jak skuteczna jest dyscyplina asertywna	259
Kluczowe strategie nauczania	260
Wszechobecność	261
Podzielność	261
Ciągłość sygnałów i dynamizm lekcji	261
Różnorodność i wyzwanie w samodzielnej pracy w ławce	261
Ku samoregulacji zachowania klasowego	262

8 Spis treści

Organizacja nauki szkolnej	262
Wykorzystywanie czasu	262
Praca w ławce	265
Zastosowania szkolne: Usprawnianie organizacji nauki szkolnej	266
Radzenie sobie z problemami w kierowaniu	268
Behawiorystyczne podejścia do kierowania klasą: organizowanie występowania konsekwencji, które wzmacniają zachowanie	268
Behawiorystyczne podejścia do kierowania klasą: organizowanie występowania konsekwencji, które osłabiają zachowanie	273
Zastosowania szkolne: Usprawnianie umiejętności społecznych uczniów	274
Krytyka podejść behawiorystycznych	278
Forum dyskusyjne: Czy istnieje alternatywa dla wzmocnień i kar?	279
Podejście humanistyczne – Trening Skuteczności Nauczyciela	280
Podejście interakcjonistyczne – Terapia Rzeczywistości Glassera	284
Teoria kontroli Glassera	285
Zastosowania szkolne: Prowadzenie dyskusji klasowych	286

CZĘŚĆ 4. ROZWÓJ I RÓŻNICE INDYWIDUALNE

Rozdział 8. Inteligencja i rozwój poznawczy

Perspektywa psychometryczna	297
Struktura inteligencji	297
Indywidualne testy inteligencji	299
Zastosowanie testów inteligencji	301
Niektóre nieporozumienia dotyczące testów inteligencji	301
Stronniczość i sprawiedliwość testów inteligencji	302
Oddziaływania wychowawcze zmierzające do zwiększenia inteligencji i osiągnięć szkolnych	304
Perspektywa piagetowska	306
Proces rozwoju poznawczego	307
Piagetowskie stadia rozwojowe	308
Krytyka teorii Piageta	313
Zastosowanie teorii Piageta do nauczania	314
Strategia nauczania	315
Program nauczania	316
Podejście związane z teorią przetwarzania informacji	316
Neopiagetysty	317
Przetwarzanie informacji a zdolności ludzkie	317
Forum dyskusyjne: Czy są ludzie lewopółkulowi i prawopółkulowi?	319
Perspektywa społeczno-kulturowa	322
Společno-kulturowe podejście Wygotskiego do rozwoju poznawczego	323
Zastosowania szkolne: Stosowanie nauczania wzajemnego	325

Rozdział 9. Poznanie, kultura i język

Zmieniające się oblicze Ameryki	336
Zadania szkoły	337
Kultura a inteligencja	337
Perspektywa psychometryczna	338
Perspektywa piagetowska	338
Podejście związane z teorią przetwarzania informacji	338
Perspektywa społeczno-kulturowa	339
Zróźnicowanie osiągnięć szkolnych	339
Wyjaśnienia wskazujące na deficyty	340
Wyjaśnienia wskazujące na różnice	342

Forum dyskusyjne: Czy dostosowanie nauczania do stylu uczenia się prowadzi do wzrostu osiągnięć?	346
Wyjaśnienia odwołujące się do rozróżnienia między mniejszościami dobrowolnymi a przymusowymi	347
Wyjaśnienia wskazujące na interakcję czynników środowiskowych	349
Nauczanie w klasach odmiennych kulturowo	349
Realizowanie w klasie zasady zgodności kulturowej	350
Zastosowania szkolne: Efektywne sposoby nauczania uczniów odmiennych kulturowo	353
Budowanie na kapitale wiedzy wyniesionej z rodziny	354
Zastosowania szkolne: Doskonalenie wielokulturowego kształcenia	355
Kwestie związane z językiem	357
Nauczenie dwujęzyczne	358
Opanowywanie języka	360
Zastosowania szkolne: Doskonalenie języka dzieci	362
Rozdział 10. Rozwój osobowości i rozwój społeczny	368
Teoria Eriksona	371
Stadium 1: Podstawowa ufność lub nieufność	372
Stadium 2: Autonomia lub wstyd i zwątpienie	372
Stadium 3: Inicjatywa lub poczucie winy	372
Stadium 4: Przedsiębiorczość lub poczucie niższości	373
Stadium 5: Tożsamość lub zagubienie tożsamości	374
Stadium 6: Intymność lub izolacja	375
Stadium 7: Produktywność lub stagnacja	376
Stadium 8: Integralność ego lub rozpacz	376
Tożsamość a różnice związane z płcią	376
Wnioski wynikające z teorii Eriksona dla wychowania	377
Różnice związane z płcią	378
Rozwój stereotypów związanych z płcią	378
Androgynia	379
Różnice międzypłciowe w zdolnościach poznawczych	379
Zróżnicowanie psychospołeczne związane z płcią	381
Reakcja szkoły na zróżnicowanie związane z płcią	382
Forum dyskusyjne: Czy nauczyciele faworyzują chłopców?	383
Zastosowania szkolne: Redukowanie stereotypii związanej z rolami płciowymi	383
Obraz Ja	386
Forum dyskusyjne: Czy uczniowie z grup mniejszościowych mają niższą samoocenę?	389
Obraz Ja a osiągnięcia	390
Rozwój fizyczny	390
Doświadczenia szkolne	392
Wpływ pracy na rozwój młodzieży	393
Socjalizacja a rodzina	394
Style rodzicielskie	394
Forum dyskusyjne: Co jest celem wychowania seksualnego?	396
Wykorzystywanie i zaniedbywanie dzieci	397
Stres uczniów	399
Samobójstwa	401
Praca zawodowa matek	403
Rozwód	403
Dzieci z „kluczem na szyi”	405
Telewizja jako czynnik socjalizacyjny	405
Zastosowania szkolne: Pomoc dla rodziców w kontroli oglądania telewizji przez dzieci	406
Rozdział 11. Nietypowe dzieci	412
Nietypowe dzieci – ogólne spojrzenie	416
Etykietowanie – za czy przeciw?	417

10 Spis treści

Kategorie dzieci wymagających specjalnego nauczania	418
Upośledzenie umysłowe	419
Zaburzenia uczenia się	421
Zaburzenia zachowania	425
Uszkodzenie słuchu	426
Oslabienie wzroku	429
Zaburzenia w porozumiewaniu się	431
Problemy zdrowotne i wady fizyczne	432
Dzieci uzdolnione i utalentowane	435
Prawa nietypowych dzieci i ich rodziców	439
Prawo Powszechne 94-142	440
Indywidualne programy nauczania	442
Forum dyskusyjne: Czy normalna klasa jest najlepszym środowiskiem do nadrobienia większości braków szkolnych?	443
Prawo Powszechne 99-457	444
Zastosowania szkolne: Tworzenie indywidualnych programów nauczania	445
Prawo Powszechne 101-476	449
Rodzice nietypowych dzieci	449
Wnioski dla nauczania: Wyzwanie dla nauczyciela pracującego w normalnej klasie szkolnej	450
 CZĘŚĆ 5. POMIAR I OCENA	460
 Rozdział 12. Pomiar w klasie	462
Zastosowanie ocen w nauczaniu szkolnym	467
Ocena rozpoznawcza	467
Ocena bieżąca	467
Ocena diagnostyczna	468
Ocena końcowa	468
Ocena uczenia się: Pomiar zorientowany na normy i pomiar zorientowany na kryterium	468
Cechy dobrego testu	469
Trafność	470
Rzetelność	471
Standaryzowane testy	472
Testy uzdolnień	474
Testy osiągnięć	475
Standaryzowane testy osiągnięć	475
Specjalne programy testowania osiągnięć	477
Przygotowywanie uczniów do testów	479
Forum dyskusyjne: Czy od nauczycieli powinno się wymagać zaliczania testów sprawdzających minimum kompetencji?	480
Nowe tendencje w badaniach testowych	481
Znaczenie pomiaru myślenia wyższego rzędu i strategii uczenia się	481
Zastosowania szkolne: Nauczanie umiejętności rozwiązywania testów	482
Testy nauczycielskie	483
Planowanie testów	486
Zastosowania szkolne: Konstruowanie pozycji obiektywnych testów	487
Ocena dokonań	491
Zastosowania szkolne: Układanie pytań do sprawdzianów w formie wypracowań	492
Wskazówki dotyczące przygotowywania sprawdzianów dokonań	493
Ocena teczek ucznia	494
Mierzenie wyników ujawniających się w sferze emocjonalnej	496
Nie dokończone zdania	496
Kwestionariusze	496
Dzienniki	497

Rozdział 13. Analizowanie wyników testowych i przekazywanie informacji o postępach uczniów	502
Podsumowywanie wyników testów	506
Rozkład częstości	506
Miary tendencji centralnej	507
Zmienność	507
Interpretowanie wyników testowych	509
Rangi centylowe	509
Wynik przyporządkowane czasowi nauki	510
Wyniki standaryzowane	511
Rozkład normalny	512
Błąd standardowy pomiaru	513
Zastosowania szkolne: Interpretowanie standaryzowanych wyników testowych	514
Arkusz zbiorczy	516
Zastosowania szkolne: Analizowanie arkusza zbiorczego	517
Wystawianie ocen i informowanie o postępach uczniów	519
Stopnie oparte na rozkładzie normalnym	519
Metoda analizy rozkładu	519
Opieranie ocen na wcześniej ustalonych poziomach osiągnięć	521
System kontraktów	521
Wykazy opanowanych umiejętności	522
Zaliczanie	523
Spotkania z rodzicami	523
Stopnie: Pomoc czy przeszkoda?	523
Zastosowania szkolne: Przygotowywanie i prowadzenie spotkań z rodzicami	525
Forum dyskusyjne: Czy dla uczniów szkoły podstawowej korzystne jest powtarzanie klasy?	528
Bibliografia	534
Słownik	556
Indeks autorów	564
Indeks rzeczowy	570